

Vattnets väg från Norra Kärr till Östersjön

En vacker helg i början på april samlas ett sextiototal personer på Solvikens Vandrarhem och Konferens, Ydre kommun, för att avsluta projektet Värna Vattnet mot gruva i Norra Kärr. Ett projekt som drivits i regi av Tranås Naturskyddsförening. Deltagarna är här för att lära om gruvsdrift, miljölagstiftning och vattenekologi. Om hot för våra vatten, men också möjligheter att för framtiden säkra och värna våra vatten.

En av föreläsarna är **Stellan Hamrin**. Han är limnolog och har arbetat vid Sötvattenslaboratoriet på Drottningholm och på enheten för naturresurser på Miljödepartementet.

Jag har den stora äran att få vara med och lyssna på Stellan, då han delger oss sina gedigna kunskaper om vatten och vattenekologi. Han berättar hur gifter betar sig i vatten och vilka påfrestningar som vattnet utsätts för.

Foto. Annica Nordqvist

Solvikens vandrarhem och konferens.

Vackert belägen anläggning vid sjön Sommens strand, Ydre kommun. Här samlas ett antal föreläsare med stor kunskap om gruvsdrift, miljölagstiftning och vattenekologi, tillsammans med en stor kunskapstörstande och intresserad grupp från Naturskyddsföreningen till seminarie. Temat för helgen är:

Grand Finale på projektet

Värna Vattnet – mot gruva i Norra Kärr
i Tranås Naturskyddsförenings regi.

Han tar först upp vad lagen säger om vatten och var ansvaret ligger för vattnets skydd. Vi får veta att vattenfrågor behandlas annorlunda än landfrågor.

Stellan berättar att klimatförändringarna redan har börjat märkas inom en rad områden och att detta påverkar inte minst fiskarnas ekosystem.

EU,s vattendirektiv säger, att alla sjöar skall ha god ekologisk status 2021, med förlängning till 2027. Det är statens ansvar.

Svensk lag säger att sjöar och vattendrag är kommunernas ansvar.

Den s.k. Bremendomen innebär stopp för vidare utsläpp.

Vattendomar är till 95 % för gamla. De måste omprövas efter "Vattendirektivet".

Vattenmyndigheten har som ansvar att samordna kommunerna i vattenfrågor. Det finns en hemsida att ta del av, Vatteninformationssystem Sverige, **VISS**.

www.viss.lansstyrelsen.se. Man söker på namnet på sjön.

På denna hemsida kan man läsa vilken statusklassning sjön har. Om det finns miljöproblem som övergödning, syrefattiga miljöer eller miljögifter.

Vilka påverkanskällor det finns för vattnet.

Här visas också de åtgärder som genomförts eller är planerade samt förslag på kommande åtgärder som kan behövas för en bättre vattenkvalitet.

Stellan poängterar vikten av att läsa om sjöar i VISS och förkovra sig i sjöars ekologiska status. Kunskap är inte tung att bära!

Foto. Annica Nordqvist

Här visar Stellan, vattnets väg från Norra Kärr till Östersjön. Han visar hur gifter flyter med strömmarna. Han berättar att en del gifter tas om hand av växter i det biologiska systemet, men att minst hälften följer med ut till havet. Rinnande vatten är inte så biologiskt lättpåverkbara som sjöar där vattnet har en långsammare omloppstid.

Stellan berättar att gifter färdas långa vägar i vatten. Det är lätt att tro att det mesta av gifter som släpps ut i vatten fastnar i det första vattendraget efter giftkällan, men man vet man att så inte är fallet. Viss del av giftet stannar men det mesta rinner vidare och på det sättet blir flera vattendrag påverkade. De blir en del av ekosystemet.

Olika årstider påverkar också hur giftet följer med strömmar. På sommarhalvåret tar växter mera hand om gifter i det biologiska systemet. På vintern följer gifterna med vattnet. Stora giftmängder kan då uppmätas långt från giftkällan.

Ett exempel och bevis för detta är när man från en fiskodling i Storsjön mätte fosforhalten i vattnet vid utloppet i Bottenviken. Hela 80 % av ursprungsnivåerna uppmättes vid slutmålet.

Vid våra vatten här i södra Sverige kan man dra liknande slutsatser. Det är högst troligt att oroväckande höga halter driver med strömmarna och så småningom når havet. Olika gifter beter sig också tämligen lika varandra. Därför kan man dra samma slutsats vid andra typer av giftutsläpp som i Storsjöexemplet. Skulle en gruva i Norra Kärr bli verklighet, torde stora mängder av dess förorenade vatten också relativt snart nå Östersjön. Minst 50% är Stellas gissning, 40 mil från källan.

Foto. Gunnar Lundqvist

Vattensystemet från Norra Kärr och till Östersjön är mycket skiftande.

Adelövsån som är närmaste vattendrag efter den tilltänkta gruvan i Norra Kärr är ingen å utan mer en liten bäck. Här skall eventuellt processvattnet släppas ut.

Noen är en sjö med höga naturvärden.

Ralången är en gravt övergödd sjö.

Svartån har ett rikt bestånd av flera olika fiskarter.

Säbysjön är en mycket artrik sjö.

Sommen är en näringsfattig sjö och är särskilt känslig för gifter.

I Sommen finns öring, röding, sik och siklöja som är feta fiskar och särskilt känsliga för gifter, då dessa är fettlösliga. Gifterna fastnar i musklerna på fisken och inte i vattnet.

Sjön Sommen med dess höga naturvärden borde redan i dagsläget vara ett Natura 2000-område. En viktig del i arbetet för att höja Sommens status och verka för att sjön skall få denna status är att försöka hitta fler skyddsvärda arter.

De lokala Naturskyddsföreningarna bör också påverka kommunerna, länsstyrelserna i Östergötland och Jönköpings län för att få denna klassificering gjord. NF Riks kan också här behöva hjälpa till.

Andra åtgärder som kan göras inom Svartåns vattenflöden är att restaurera sjön Ralången genom trålning. Ralången är en sjö vars system är i obalans. Det finns för mycket småfisk som mört och braxen och för lite rovfisk. Det man vill eftersträva är att sortera bort småfisk till förmån för större rovfisk. Småfisken äter djurplankton såsom vattenloppor, som då blir för få till antal och växtplankton ökar.

Miljöfiske går ut på att manipulera sjöns ekologiska näringskedja, växtplankton-djurplankton-vitfisk-rovfisk. Genom att man tar bort så mycket vitfisk som möjligt ökar mängden djurplankton. De kan då i sin tur beta hårdare på växtplankton. På detta sätt kan man återställa näringsbalansen i sjön. När växtplankton och algblomningen minskar blir sjön klarare och renare.

Växter kan ta hand om fosfor i det biologiska systemet.

Man bör också leta efter fler skyddsvärda arter utefter hela flödesområdet.

Det är känt att det t.ex. finns en etablerad utterstam i Svartån. I sjön Sommen finns ett storöringsbestånd som är unikt och det är mycket troligt att det även finns andra skyddsvärda djur och växtarter inom området.

Stellan poängterar vårt ansvar i NF att driva på och arbeta för att få sjön Sommen blir klassad som Natura 2000-område. Det skulle vara en seger för hela sjösystemet!

Han upprepar **"inga gifter försvinner!"** Det som en gång släppts ut i vatten flyttar sig bara via strömmar till annan plats. Vårt uppdrag är att se till att det inte kommer ut gifter i våra vatten. VÄRNA VATTNET!

För Naturskyddsföreningen i Tranås

Annica Nordqvist